

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351:377/378.11

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.5/03>**Волошка Є.М.**

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто нормативно-правове забезпечення впровадження дуальної освіти в Україні. Зокрема було проаналізовано положення Міністерства освіти і науки України «Про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти», як базового документа, що визначає дуальну освіту як комбінацію академічного навчання та практичного досвіду в справжньому робочому середовищі: на підприємствах та в організаціях. Дослідження акцентує увагу на поглибленій практичній складовій, а також на активному залученні роботодавців до процесу розробки та адаптації освітніх програм з метою зосередження здобувачів освіти на реально необхідних знаннях для їх подальшої професійної діяльності.

Сучасний ринок праці в Україні потребує висококваліфікованих спеціалістів, здатних швидко адаптуватися до мінливих умов праці. Це особливо актуально для педагогічних кадрів, які відповідають за формування наступних поколінь громадян. Визначено, що впровадження дуальної освіти в систему фахової передвищої освіти педагогів може стати механізмом публічного управління з поліпшення якості підготовки здобувачів освіти та вирішити певні колізії фахових молодших бакалаврів, що впливають на престижність та привабливість даного рівня освіти. Зокрема мова йде про недостатні компетентнісні навички та вміння, що набуваються на 5 рівні освіти відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Дуальна освіта, яка поєднує академічний досвід і практичне навчання, може стати відповіддю на цей виклик. Відтак, ця проблема повинна бути вирішена за рахунок посиленої практичної підготовки здобувача освіти на робочому місці в закладі освіти. Крім того, було запропоновано додаткові механізми фінансування системи фахової передвищої педагогічної освіти та акцентовано увагу на необхідності вдосконалення комплексних механізмів розвитку дуальної форми освіти для майбутніх педагогів.

Ключові слова: дуальна освіта, фахова передвища освіта, фахова передвища педагогічна освіта, механізми публічного управління, державне управління.

Постановка проблеми. У сучасному контексті в Україні відбувається інтенсивна модернізація в системі освіти, а зокрема фаховій передвищій педагогічній освіті, що корелює із глобальними тенденціями розбудови суспільства, орієнтованого на знання, а також з намірами держави до євроінтеграції та відповідності світовим освітнім нормам. Це диктує необхідність втілення новітніх технологій у сферу освітнього процесу із врахуванням актуальних потреб ринку праці, що, в свою чергу, сприятиме національному прогресу та консолідації позицій України на глобальному рівні.

Сьогодні зростає актуальність розробки державною новаторських форм і підходів до організації освітньої системи, що ефективно діятимуть

в контексті підготовки актуальних фахівців та керуватимуть процесом набуття ними якісної освіти. Враховуючи, що останнім часом тривають серйозні дискусії щодо нагальної потреби поліпшення якісної підготовки фахівців педагогічного спрямування, запровадження фахової передвищої освіти – нового рівня освіти з більш вдосконаленими та сучасними підходами до надання освітніх послуг майбутнім фахівцям, очевидно було недостатньо. Аби зміцнити позиції національного виробництва на світовій арені, вкрай важливо забезпечити підготовку висококваліфікованих та ініціативних фахівців, а отже пошук більш сучасних форм освіти та їх імплементація в систему фахової передвищої освіти є одним із першозавдань сьогодення. Рішенням поставленої задачі,

що вимагає додаткових зусиль з боку органів державної влади та суспільства, може стати запровадження дуальної форми навчання в систему фахової передвищої педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо модернізації української освіти в контексті управлінських наук проводили Андрущенко В., Бех В., Кришок Н., Луговий В., Майборода Т., Поступна О., Ярцева Т. Державну політику в галузі педагогічної освіти досліджувала Філіппова В. Певні розвідки щодо дуальної форми освіти містяться в працях Ажаж М., Ничкало Н., Пархоменко В. та інших.

В той же час, вченими не здійснювалося систематичних досліджень щодо механізмів інтеграції дуальної освіти у фахову передвищу освіту, а зокрема освіту педагогів, які потребують набуття практичного досвіду до початку своєї самостійної професійної діяльності.

Метою статті є вивчення впливу дуальної освіти в системі фахової передвищої освіти на підготовку педагогічних кадрів, визначення переваг, недоліків та можливостей для оптимізації цього процесу з метою підвищення якості педагогічної освіти. Для досягнення мети вважаємо за необхідне проаналізувати існуюче законодавство та визначити шляхи подолання негативних тенденцій в системі фахової передвищої педагогічної освіти шляхом впровадження дуальної форми навчання.

Виклад основного матеріалу. Найпотужніший досвід підготовки фахівців в дуальній системі освіти має Німеччина, де дуальна освіта є основним джерелом формування молоді генерации кваліфікованих робітників і завдяки тісному зв'язку зі сферою праці забезпечує оптимальний старт трудового життя. Особливе значення у справі розроблення тих чи інших аспектів політики і стратегії професійної освіти має процес узгодження позицій і співпраця представників роботодавців і профспілок, державних і недержавних структур у рамках спільної діяльності у Федеральному інституті професійної освіти. Розв'язання проблеми безробіття у ФРН відбувалася за рахунок дуальної системи професійної освіти, в рамках якої значна кількість учнівської молоді оволодівала новими професіями, створювалися нові робочі місця на підприємствах [1].

Згідно інформації сайту Міністерства освіти і науки України, на вітчизняних освітніх просторах дуальне навчання пілотували впродовж 2015-2017 років. Перший випуск трьох експе-

риментальних груп засвідчив позитивні результати впровадження елементів дуальної форми навчання: високий рівень працевлаштування – до 97%, підвищення якості професійної підготовки на 12-17%, додаткові фінансові надходження – до 50 тис. грн у кожному закладі, зменшення витрат на комунальні послуги та витратні матеріали, більш стійка та взаємовигідна співпраця з роботодавцями [2].

Впровадження дуальної освіти в професійно-технічну освіту України продемонструвало високі результати, а от фахова передвища освіта, що готує фахівців вищого 5 рівня, відповідно до Національної рамки кваліфікацій (далі – НРК), певний час залишалася поза увагою законодавця. Поряд із цим, слід пригадати, що на етапі реформування вищої освіти і створення фахової передвищої освіти, Шаров О. зазначав, що саме фахова передвища освіта спроможна інтегрувати здобувача освіти в реальну практичну діяльність та модернізувати освітню систему молодших спеціалістів відповідно до вимог сучасності, наблизивши його до роботодавця [11, с. 7]. Втім, слід відзначити, що для впровадження дуальної освіти в систему фахової передвищої освіти, державною владою були здійснені, хоча і повільні, але впевнені кроки. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 р. № 214-р було затверджено план заходів з реалізації концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, що визначав розподіл обов'язків, щодо втілення Концепції у життя між:

- Міністерством освіти і науки України;
- Міністерством соціальної політики;
- Міністерством економічного розвитку;
- спільними представницькими органами сторін роботодавців на національному рівні (за згодою);
- спільними представницькими органами репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні [9].

У 2023 році Міністерство освіти і науки України затвердило положення «Про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти», що визначило дуальну форму освіти як спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання в закладах освіти та в інших суб'єктах освітньої діяльності з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для оволодіння програмними результатами, поглиблення практичних умінь і навичок та набуття певної кваліфікації. Основним заданням впровадження дуальної освіти у систему фахової передвищої

педагогічної освіти є підвищення якості підготовки майбутніх педагогів, з урахуванням вимог ринку праці і потреб закладу освіти де вони у майбутньому працюватимуть [7].

Здобувач фахової передвищої освіти матиме змогу отримати більш поглиблену практичну складову освітнього процесу. При цьому, частина обсягу освітньої діяльності замість аудиторної та самостійної роботи виконуватиметься у формі практичного навчання на підприємстві з відповідним перерозподілом навчального навантаження здобувача освіти в межах освітніх компонентів. Це має суттєво посилити мотивацію здобувача освіти та залучити його до професійної діяльності на виробництві. Як, власне, і роботодавця, який відтепер прийматиме участь у розробці освітніх програм та коригуватиме їх згідно власним потребам. Процес дуалізації освіти значно скорочує період адаптації здобувача освіти, який він проходить під час навчання, а відповідно допоможе «утримати» його на робочому місці. Слід відзначити, що навчання в закладі освіти здобувач проходить на підставі укладеного трудового договору. Планування освітнього процесу здійснюватиме заклад фахової передвищої або вищої освіти, що готує майбутнього педагога. В той час як роботодавець несе відповідальність за навчання здобувача освіти на робочому місці, заклад освіти таку відповідальність несе за реалізацію освітньої програми. Для цього заклад освіти повинен розробити окремий навчальний план, що охоплює весь період реалізації освітньо-професійної програми, відповідно до вимог щодо забезпечення тривалості практичного навчання, передбаченого для дуальної форми здобуття фахової передвищої освіти. Напрацювати належне методичне забезпечення дуального освітнього процесу, тощо. Відповідно до вимог, здобувач освіти повинен провести на робочому місці від 25 до 60 відсотків загального обсягу кредитів ЄКТС, передбачених навчальним планом. Особливості організації навчання за дуальною формою відображаються у:

1) навчальному плані для дуальної форми:

– як зміна розподілу загального обсягу кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) за формами організації освітнього процесу;

– шляхом введення освітніх компонентів, пов'язаних з особливостями діяльності роботодавця і виконанням трудових обов'язків на робочому місці, або додаткової практичної підготовки до частини навчального плану, що формується за вибором здобувача;

2) програмах дисциплін – як посилення практичної спрямованості змісту, збільшення обсягу практичних і лабораторних занять, що можуть проводитися викладачами закладу освіти на робочому місці у роботодавця, частки завдань практичного характеру, що виконуються самостійно, тощо [7].

На основі навчального плану для дуальної форми складається індивідуальний навчальний план здобувача освіти, який контролює як заклад фахової передвищої або вищої освіти, так і роботодавець, керуючись положення про організацію освітнього процесу закладу освіти, та вимог освітньої програми.

У закладах фахової передвищої освіти можливе переведення на дуальну форму навчання, якщо до того здобувач освіти здобував освіту за іншою формою, що обов'язково відображається в його індивідуальному навчальному плані, а також позначається у Єдиній державній електронній базі з питань освіти.

В цілому, здобувач освіти, що приступив на навчання за дуальною формою має усі права та обов'язки як в системі освітнього, так і системі трудового законодавства України. Питання оплати праці та трудових обов'язків працівників закладів освіти, призначених кураторами, координаторами від закладів освіти, і працівників, призначених наставниками, координаторами від роботодавців, вирішуються в порядку, встановленому законодавством [7].

Впровадження дуальної освіти в межах фахової передвищої освіти активно аналізується Науково-методичним центром вищої фахової передвищої освіти. За ініціатииви центру, провідних педагогів та управлінських кадрів галузі фахової передвищої освіти було складено орієнтовану програму наставників на підприємствах, в установах та організаціях, компаніях, товариствах різних організаційно-правових форм і форм власності [6], а також розроблено методичні рекомендації з дуальної освіти [4], систематизовано ряд аналітичних звітів, щодо реалізації пілотних проєктів впровадження дуальної освіти в систему фахової передвищої освіти, у які включено думку здобувачів освіти, освітян та роботодавців [10].

В умовах швидкої динаміки ринку праці, суспільство постійно стикається із викликами адаптації освітніх стандартів до актуальних потреб. Затверджене Міністерством освіти і науки України положення «Про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти» може стати ключовим кроком до відповіді на ці виклики, зокрема

для майбутніх педагогів, що набувають свою професію в закладах фахової передвищої освіти. Відповідно до 5 рівня НРК дипломований фаховий молодший бакалавр володіє здатністю вирішувати типові спеціалізовані задачі в окремій галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; несе відповідальність за результати своєї діяльності; здійснює контроль інших осіб у визначених ситуаціях [8].

Але чи достатньо цього для реальної педагогічної діяльності у закладах освіти на посаді вихователя чи вчителя початкової школи. Концепція розвитку педагогічної освіти визначає, що завданням фахової передвищої педагогічної освіти є підготовка кваліфікованих педагогічних працівників для дошкільної освіти, початкової середньої освіти, початкової мистецької освіти, а також вихователів, майстрів виробничого навчання для професійної (професійно-технічної) освіти та асистентів вчителя для різних рівнів освіти на основі базової та профільної середньої освіти, які здатні самостійно виконувати спеціалізовані завдання навчання та виховання, нести відповідальність за результати своєї діяльності та здійснювати контроль за здобувачами освіти. Але при цьому у концепції відзначається, що фахова передвища педагогічна освіта може розглядатись лише як проміжний етап професійної підготовки та розвитку педагогічного працівника, який передбачає надалі здобуття початкового рівня (короткого циклу) або першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти [3]. Звідси виникає логічне питання, наскільки доцільно взагалі набувати педагогічну освіту в системі фахової передвищої освіти, якщо вона визначається як «проміжний етап». В той же час, якщо в систему фахової передвищої педагогічної освіти інтегрувати дуальну освіту і долучити її до проєктів, що вже реалізуються відповідно до розробленого положення, можемо отримати суттєве поліпшення якості педагогічної освіти в системі фахової передвищої, що зокрема забезпечуватиметься:

- гібридизацією теорії і практики;
- підвищення мотивації до навчання;
- адаптивністю майбутніх педагогів до ринку праці;
- соціальною адаптацією здобувачів освіти;
- міжсекторальним партнерством зі стейкхолдерами та посиленням державно-приватного партнерства;

- контролем якості освіти з боку держави та стейкхолдерів;
- поліпшенням стратегії розвитку педагогічної освіти владою;
- появою додаткових механізмів фінансування фахової передвищої педагогічної освіти.

Зупинимось на останньому. Важливу роль у розвитку якості освіти, в тому числі фахової передвищої педагогічної освіти, відіграє фінансування галузі. Слід відзначити, що за останні роки урядом так і не було розроблено належного матеріального забезпечення системи освіти, і хоча в останнє десятиліття ситуація покращувалась, очевидно, що в умовах війни інвестиції в освіту для України не будуть першочерговим завданням. В ситуації, у якій опинилась Україна, може стати у пригоді досвід Німеччини – країни-засновниці дуальної форми освіти. Компанії зазвичай самостійно покривають витрати на навчання на своїй базі, не отримуючи від держави преференцій, податкових пільг тощо. На федеральному рівні не передбачені спеціальні програми підтримки підприємств, які інвестують у навчання здобувачів освіти. Однак роботодавці можуть брати участь у конкурсах на гранти від Європейського Союзу або окремих земель. На додачу, незалежно від періоду (навчання в ЗВО чи на підприємстві) здобувач отримує від компанії щомісячну грошову винагороду (в середньому €400–1400). В окремих випадках компанії також покривають вартість навчання здобувача у закладі освіти (мова йде про приватні ЗВО). Враховуючи активний розвиток приватної освіти в Україні, така співпраця із роботодавцями у приватному секторі може стати чудовим механізмом вирішення економічних питань в галузі освіти [5, с. 30].

У **висновках** можемо стверджувати, що публічна влада сьогодні вже здійснює кроки у прискоренні обміну знаннями та інноваціями між освітньою галуззю та роботодавцем шляхом впровадження дуальної освіти, як механізму поліпшення якості освіти з метою посилення її конкурентоспроможності. Дуальна форма навчання педагогів сприяє реалізації принципів публічного управління в освіті, роблячи процес більш прозорим, ефективним і відповідальним перед суспільством. За таких умов педагоги зможуть краще відповідати на виклики сучасного освітнього процесу та ринку праці.

В ході аналізу законодавчої бази, що забезпечує впровадження дуальної освіти в систему фахової передвищої освіти, слід відзначити вагомий позитивні зрушення, що втілені у затвердженому

положенні, що описує детальний механізм імплементації дуальної форми навчання в систему фахової передвищої освіти. При цьому вважаємо, що існує необхідність у вдосконаленні законодавчої бази, яка регулює дуальну освіту, з метою її оптимізації та уникнення будь-яких правових колізій, в тому числі і поліпшення фінансування системи.

Вважаємо за важливе стимулювати ініціативу та інновації у фаховій передвищій педагогічній

освіті, що може бути досягнуте через гранти, субсидії та інші форми підтримки. На завершення, публічна влада повинна акцентувати увагу на неперервному просвітленні громадськості щодо переваг та особливостей дуальної освіти, сприяючи таким чином її подальшому розвитку та популяризації. Отже, розробка мотиваційних механізмів впровадження дуальної освіти в систему освіти педагогів може стати перспективою для подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Бойчевська І. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині. *Studies in Comparative Education*. 2013. № (2). URL : <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18067/15815> (дата звернення: 22.10.2023).
2. Дуальна освіта / Міністерство освіти і науки України URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita> (дата звернення: 22.10.2023).
3. Концепція розвитку педагогічної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 1 липня 2018 р. № 776. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-22#Text> (дата звернення: 23.10.2023).
4. Методичні рекомендації щодо впровадження дуальної форми здобуття освіти / за заг. ред. М. Романа. Київ : ТОВ «Вістка», 2023. 281 с.
5. Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України : практ. посібник / В. Бугайчук В, О. Давліканова., І. Лилик та інші. Київ: ТОВ «Вістка», 2022. 240 с.
6. Орієнтована програма підготовки наставників на підприємствах, компаніях, товариствах різних організаційно-правових форм і форм власності / ред. Людмила Талюта. Київ: ТОВ «Вістка», 2023. 21 с.
7. Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.04.2023 року № 426 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0929-23#Text> (дата звернення: 28.10.2023).
8. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 / Кабінет Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
9. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Розпорядження Кабінету Міністрів України / Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-koncepciyi-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti?fbclid=IwAR3djB1TgA3hYBt5q4gMQYWyM_Qda8F7aPW0zrY3FMRQKdlwSMq9mDZ4zH8 (дата звернення: 22.10.2023).
10. Робота майбутнього. Форсайт обумовлених впровадженням нових технологій змін в сільському, лісовому та рибному господарстві України. Аналітичний звіт / Давліканова О, Осадчук І. Київ: ТОВ «Вістка», 2022. 172 с.
11. Шаров О. І. Закон України «Про фахову передвищу освіту» – нові можливості та перспективи. *Фахова передвища освіта*. 2019. № 1. С. 4–7.

Voloshka Ye.M. MECHANISMS OF DUAL EDUCATION IMPLEMENTATION IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL PRE-HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION OF UKRAINE

The article examines the regulatory and legal support for the dual education implementation in Ukraine. In particular, the regulation of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On the dual form of obtaining professional pre-higher and higher education» was analyzed as a basic document that defines dual education as a combination of academic training and practical experience in a real working environment: at enterprises and organizations. The study focuses on the in-depth practical component, as well as on the active employers' involvement in the process of developing and adapting educational programs in order to focus the students of education on the essential knowledge for their further professional activities.

The modern job market in Ukraine demands highly qualified specialists capable of adapting quickly to changing working conditions. This is especially relevant for teaching staff who are in charge of shaping the next generations of citizens. It was determined that the dual education introduction into the system of professional pre-higher education of teachers can become a public management mechanism to improve the quality of

education seekers training and resolve certain conflicts of professional junior bachelors that affect the prestige and attractiveness of this education level. In particular, we are talking about insufficient competence skills and abilities acquired at the 5th level of education in accordance with the National Qualifications Framework. Dual education, which combines academic experience and practical training, can be the answer to this challenge. Therefore, this problem can be solved at the expense of enhanced practical training of the student at the workplace in the educational institution. In addition, additional funding mechanisms for the system of professional pre-higher pedagogical education were proposed and attention was focused on the need to improve complex mechanisms for the development of a dual education form for future teachers.

Key words: *dual education, professional higher education, professional pre-higher pedagogical education, mechanisms of public administration, state administration.*